

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การดำเนินกระบวนการในทางอาญา แต่เดิมเป็นการดำเนินการเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมุ่งประโยชน์เพื่อรัฐเพียงด้านเดียว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ความจริงโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล อันเป็นข้อบกพร่องในการดำเนินการทางอาญาของระบบเดิม เมื่อวิวัฒนาการเข้าสู่แนวความคิดใหม่ รัฐได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลมากขึ้น ดังนั้น การดำเนินกระบวนการทางอาญาจึงได้เปลี่ยนมาเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนร่วม และมีการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่กันไป

อาจกล่าวได้ว่า การค้ำประกันว่าเป็นความจำเป็นของรัฐในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ อันเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมกับความจำเป็นในการที่จะต้องให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะปลอดจากการถูกตรวจค้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ส่วนเคหสถานก็เป็นสถานที่ที่ผู้ที่อยู่อาศัยต้องการความมีชีวิตเป็นส่วนตัว และแม้บางครั้งจะไม่ได้พักอาศัยในเคหสถานแล้ว ทุกคนก็ยังต้องการความเป็นส่วนตัวโดยเฉพาะไม่ต้องการให้ใครมารบกวนสิทธิในการใช้ชีวิตอย่างเสรีโดยปกติสุข เช่น การพาครอบครัวไปพักผ่อนตามสวนสาธารณะ หรือตามชายหาด เพื่อต้องการความเป็นส่วนตัวเฉพาะแต่ครอบครัว ไม่อยากให้บุคคลใดเข้ามายุ่งเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของตน หรือการนั่งอยู่ในรถยนต์ส่วนตัว หรือการพาครอบครัวนั่งรถตู้ไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าการใช้ชีวิตอย่างปกติในลักษณะดังกล่าว อาจถูกสงสัยและถูกตรวจค้นได้โดยง่าย ความมีชีวิตส่วนตัวก็จะถูกล่วงละเมิดได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเพียงพอ หากกล่าวถึงเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกว่าแต่ก่อนมาก เนื่องจากแต่เดิมนั้นยานพาหนะทางบกยังไม่มีกระจุก้าวหน้ามากนัก โดยเฉพาะรถยนต์ยังมีน้อย และรูปลักษณะเป็นการใช้รถยนต์เพื่อการเดินทาง หรือเพื่อการขนส่งสินค้าต่าง ๆ เช่น รถยนต์นั่งส่วนบุคคล (รถเก๋ง)

รถยนต์กระบะ (รถปิกอัพ) รถบรรทุก ซึ่งเป็นรถที่มีสภาพไม่พิสดาร หรือชำรุด ไม่มีการติดฟิล์มกรองแสง และไม่มีสภาพปกปิด แต่เมื่อเทียบกับในปัจจุบันแล้วรูปลักษณะของรถยนต์ นอกจากจะเป็นลักษณะดังที่กล่าวมาแล้ว ยังใช้รถยนต์ดัดแปลงให้สามารถเก็บสินค้าไว้ในรถได้เป็นเวลาหลาย ๆ วัน เพื่อเก็บรักษาความสดใหม่ของสินค้า ภายในจะเป็นห้องเย็น หรืออาจเป็นรถยนต์ที่ต้องการความเป็นส่วนตัว ใช้ในการนำเที่ยว ประชุม สัมมนา รับประทานอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนได้อย่างเสรี จึงถือว่ารถยนต์กลายเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องการความเป็นส่วนตัวอย่างแท้จริง

ดังนั้น ตามกฎหมายเดิมจึงไม่คาดคิดว่ายานพาหนะทางบกจะมีรูปแบบการพัฒนา หรือลักษณะของการใช้เปลี่ยนแปลงไปกว่าแต่เดิมมากขนาดนี้ จึงเป็นปัญหาในการตรวจค้นยานพาหนะทางบกอย่างมากในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งต้องใช้การตรวจค้นเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อความปลอดภัยของสังคม เนื่องจากเป็นที่เห็นกันได้ว่าการก่ออาชญากรรมที่มีให้เห็นกันอย่างชุกชุมในปัจจุบันนี้ก็ล้วนแต่มีการใช้รถยนต์หรือยานพาหนะเข้ามาเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดอย่างมากมาย เช่น การใช้รถยนต์ในการผลิตหรือขนยาบ้า หรือการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ เป็นต้น ฉะนั้นหากเจ้าพนักงานตำรวจไม่กล้าตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่ใช้ในการกระทำความผิด ดังกล่าวนี้อันแล้วสังคมจะอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขได้อย่างไร

เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องการค้นรถยนต์หรือยานพาหนะทางบกไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานจึงอาจใช้กฎหมายที่มีอยู่มาปรับใช้ แต่ก็ยังไม่ค่อยมีความชัดเจน และแม้แต่บุคคลที่อยู่ในแวดวงกฎหมายด้วยกันเองยังมีความเห็นเป็นไปในทางที่ขัดแย้งกัน จึงก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจเป็นอย่างมาก เนื่องจากถ้าถือว่ารถยนต์ส่วนบุคคลมิใช่เป็นที่รโหฐาน เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถทำการตรวจค้นรถยนต์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาลก่อน ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ย่อมจะต้องเสี่ยงภัยต่อการถูกเจ้าของรถยนต์ที่ถูกตรวจค้นนั้นยื่นฟ้องต่อศาลและยังจะต้องเสี่ยงต่อผลของคำพิพากษาอีกว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ หากเป็นเช่นนี้ต่อไป ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่มีผู้ใดกล้าตรวจค้นรถยนต์ส่วนบุคคลอย่างแน่นอน เพราะไม่กล้าเสี่ยงต่อการถูกฟ้องจนเสียอนาคตนั่นเอง

จากบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนเป็นอย่างมากซึ่งในเรื่องการคั่นนั้นรัฐธรรมนูญได้บัญญัติคุ้มครองในชีวิตส่วนตัวไม่ให้ถูกละเมิดจากการคั่นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกด้วย ซึ่งหากพิจารณาแล้วเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ประสงค์จะคุ้มครองการคั่นเคหสถานหรือที่รโหฐานก็เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตส่วนตัว แต่เมื่อพิจารณาแล้ว ยานพาหนะทางบกบางประเภทที่มีสภาพและลักษณะการใช้คล้ายคลึงกับเคหสถานก็ย่อมจะเข้าข่ายความประสงค์ที่รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์จะคุ้มครองสิทธิในชีวิตส่วนตัว แต่การตรวจค้นยานพาหนะทางบกนี้จะใช้วิธีการคั่นด้วยการออกหมายไม่ได้เพราะจะยุ่งยากในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอย่างมากดังที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากรถยนต์เป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไปยังที่ต่าง ๆ ได้รวดเร็วมาก จึงใช้หลักการคั่นตามกฎหมายเรื่องคั่นโดยทั่วไปไม่ได้ ซึ่งในต่างประเทศการตรวจค้นยานพาหนะทางบกอันได้แก่ หลักในคู่มือการคั่นและยึดของ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นยานพาหนะทางบกไว้ชัดเจนว่า “การตรวจค้นยานพาหนะปกติต้องมีหมาย เว้นแต่หากมีเหตุอันควร ซึ่งมีไว้เพียงแต่สงสัยเท่านั้น ที่จะตรวจค้นยานพาหนะซึ่งกำลังแล่นอยู่ในทางสาธารณะ แม้แต่การตรวจค้นนั้นจะไม่มีหมายคั่น ก็ถือว่าเป็นการตรวจค้นโดยชอบด้วยกฎหมาย” และหลักการตรวจค้นยานพาหนะของประเทศอังกฤษ มีบัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยพยานหลักฐานในคดีอาญา ค.ศ. 1984 ที่ให้อำนาจตำรวจหยุดและตรวจค้นยานพาหนะได้หากมีเหตุอันควรสงสัย เพื่อค้นหาสิ่งของที่ถูกลักขโมย และสิ่งของต้องห้ามตามกฎหมาย เนื่องจากเกรงว่ายานพาหนะนั้นจะเคลื่อนที่ออกไปนอกเขตอำนาจของศาล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความยุติธรรมในคดีอาญาและการรักษาความสงบเรียบร้อย ค.ศ. 1994 ที่ให้อำนาจตำรวจระดับหัวหน้าตามที่กฎหมายบัญญัติ ถ้าหากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการใช้กำลังรุนแรงในพื้นที่ที่ตนดูแลรับผิดชอบและมีความเร่งด่วนที่จะป้องกันเหตุร้าย โดยให้มีอำนาจสั่งการให้เจ้าพนักงานตำรวจหยุดและตรวจค้นยานพาหนะได้ในเขตพื้นที่ เป็นเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง และขยายเวลาออกไปได้อีก 6 ชั่วโมง และตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอาวุธปืนรวมทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้ยาได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจไว้ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีอาวุธปืน หรือยาที่มีประกาศควบคุมอยู่ในยานพาหนะที่แล่นอยู่ในที่สาธารณะให้มีอำนาจเรียกให้หยุดและทำการตรวจค้นได้ และผู้ขับขี่หรือผู้ ควบคุมยานพาหนะนั้นจะต้องหยุดเพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจตรวจค้น

สำหรับประเทศไทย เมื่อพิจารณาเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบก โดยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่า ยานพาหนะทางบกที่มีลักษณะการใช้คล้ายคลึงกับเคหสถาน โดยเฉพาะรถโมโตไซด์ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยจริง ๆ ดังเช่นของต่างประเทศ ประเทศของเราน้อยมาก จะมีก็แต่ลักษณะการใช้ประเภทเคหสถานชั่วคราว เช่น คนขับรถบรรทุกได้ใช้รถบรรทุกเป็นที่อาศัยหลับนอนไปในตัว ซึ่งกรณีดังกล่าวจึงยากที่จะนับได้ว่าเป็นที่รโหฐาน หรือเคหสถาน แต่หากเมื่อใดที่ผู้คนทั่วไปนิยมจะแปลสภาพยานพาหนะทางบกให้เป็นเคหสถาน และมีเจตนารมณ์ต้องการใช้อย่างเคหสถานด้วยแล้วเราจึงจะนำมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกนี้จะต้องศึกษาลงในรายละเอียดอีกมาก

ฉะนั้น เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกให้มีผลในทางปฏิบัติ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในชีวิตส่วนตัวอย่างเสรีโดยปกติสุข มิให้มีผลกระทบต่อนิติเสรีภาพของประชาชนทั้งในทางตรงและทางอ้อมแล้ว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพื่อประกอบการพิจารณาและเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการตรวจค้นยานพาหนะทางบกต่อไป ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรบัญญัตินิยามศัพท์ของ คำว่า “ที่รโหฐาน” ให้มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งดัง ต่อไปนี้

“ที่รโหฐาน หมายความว่าสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ที่สาธารณสถาน ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และไม่หมายความรวมถึงสิ่งของที่อาจเคลื่อนที่ได้โดยสภาพในตัวเอง”

“ที่รโหฐาน หมายความว่า สถานที่ที่กฎหมายห้ามมิให้ทำการค้นเว้นแต่จะมีหมายค้น ได้แก่ เคหสถาน สำนักงาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์”

2. การตรวจค้นยานพาหนะทางบก ห้ามมิให้ค้นในที่สาธารณสถาน เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจเป็นผู้ค้นในเมื่อมีเหตุเพียงพอที่จะออกหมายค้นหรือที่จะจับบุคคลได้

ในกรณีมีเหตุเพียงพอที่จะออกหมายค้นให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69

ในกรณีมีเหตุเพียงพอที่จะจับบุคคลให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78

3. ห้ามมิให้ตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่อยู่ในที่รโหฐานโดยไม่มีหมายค้น เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจเป็นผู้ค้น และในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน
- (2) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน
- (3) เมื่อบุคคลที่ได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น
- (4) เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าสิ่งของที่ได้นำมาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้นประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่า เนื่องจากการเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน
- (5) เมื่อที่รโหฐานนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้าน และการจับนั้นมีหมายจับหรือจับตามมาตรา 78

4. ในกรณีมีคำสั่งหรือหมายของศาลให้ทำการตรวจค้นยานพาหนะทางบกได้นั้น คำสั่งหรือหมายของศาลให้ใช้ได้ทั้งราชอาณาจักรและให้มีผลตลอดไปจนกว่าจะได้ทำการตรวจค้นแล้วจนเสร็จสิ้น

5. การขอหมายค้นเพื่อตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่อยู่ในที่รโหฐานนั้น ควรอนุญาตให้สามารถร้องขอหมายด้วยวิธีอื่นได้ เช่น อาจให้ผู้ร้องสาบานตัวด้วยวาจาทางโทรศัพท์ โทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นที่เหมาะสม

6. การควบคุมโดยการจำกัดวิธีการค้น

6.1 ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่จะทำการตรวจค้นยานพาหนะทางบก มีอำนาจสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือบุคคลที่อยู่ในยานพาหนะยอมให้เข้าไปในยานพาหนะโดยมิหวงห้าม อีกทั้งให้ความสะดวกตามสมควรทุกประการ ถ้าหากเป็นกรณีการตรวจค้นโดยมีหมาย ให้เจ้าพนักงานผู้นั้นแสดงหมาย ถ้าหากเป็นการตรวจค้นโดยไม่มีหมาย ให้เจ้าพนักงานผู้นั้นแสดงนาม ตำแหน่ง วัตถุประสงค์และเหตุผลในการตรวจค้นให้ทราบ

6.2 ก่อนการตรวจค้นยานพาหนะทางบก ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแสดงความบริสุทธิ์เสียก่อนและเท่าที่สามารถทำได้ ให้ทำการตรวจค้นต่อหน้าเจ้าของหรือครอบครองหรือบุคคลที่อยู่ในยานพาหนะ หรือหากหาบุคคลเช่นนั้นไม่ได้ก็ให้ตรวจค้นต่อหน้าบุคคลอื่นซึ่งเจ้าพนักงานได้ขอร้องให้มาเป็นพยาน

6.3 สิ่งของใดที่ยึดให้เจ้าของหรือครอบครอง หรือบุคคลที่อยู่ในยานพาหนะทางบก หรือพยานคู่เพื่อให้รับรองว่าถูกต้อง หรือถ้าบุคคลเช่นนั้นรับรองหรือไม่รับรองก็ให้บันทึกไว้

6.4 ในการตรวจค้นยานพาหนะทางบก เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ต้องพยายามมิให้มีการเสียหายและกระจัดกระจายเท่าที่จะทำได้

6.5 วิธีปฏิบัติเมื่อเสร็จสิ้นการตรวจค้นยานพาหนะทางบกมีดังนี้

ก. สิ่งของที่ยึดได้ในการตรวจค้นยานพาหนะทางบกให้ห่อหรือบรรจุ หีบห่อดีตราไว้ หรือให้ทำเครื่องหมายไว้เป็นสำคัญ

ข. ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจบันทึกรายละเอียดแห่งการ ตรวจค้นยานพาหนะทางบก และสิ่งของที่ตรวจค้นได้นั้นต้องบัญชีรายละเอียดไว้ บันทึกการ ตรวจค้นและสิ่งของที่ตรวจค้นได้ต้องอ่านให้เจ้าของ หรือครอบครอง หรือบุคคลที่อยู่ใน ยานพาหนะทางบก หรือพยานฟังแล้วแต่กรณี แล้วให้ผู้นั้นลงลายมือชื่อรับรองไว้

ค. เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ตรวจค้นโดยมีหมาย ต้องรีบส่ง บันทึกและบัญชีดังกล่าว พร้อมทั้งสิ่งของที่ยึดได้ถ้าพอจะส่งได้ไปยัง ผู้ออกหมาย หรือ เจ้าพนักงานอื่นที่กำหนดไว้ในหมาย

6.6 บันทึกการตรวจค้นยานพาหนะทางบก ควรมีรายละเอียดดังนี้

ก. วัตถุประสงค์ในการตรวจค้น

ข. เหตุผลในการตรวจค้น

ค. วันและเวลาในการตรวจค้น

ง. สถานที่ซึ่งทำการตรวจค้น

จ. วัตถุประสงค์ของที่ตรวจค้นพบ

ฉ. มีบุคคลใดได้รับบาดเจ็บหรือทรัพย์สินใดเสียหายอันเนื่องจากการ ตรวจค้นหรือไม่

ช. ระบุชื่อของเจ้าพนักงานที่ตรวจค้น

7. การตรวจค้นยานพาหนะทางบกในที่สาธารณะสถาน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจควรพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ

ก. ห้ามมิให้เรียกให้หยุดเพื่อตรวจค้นในสถานที่บางสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น สถานที่เปลี่ยว ๆ ทางโค้ง ทางแคบ หรือสถานที่ที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น เว้นแต่มี เหตุจำเป็นเร่งด่วน หรือเหตุฉุกเฉินอย่างยิ่ง

ข. สถานที่ที่จะกำหนดให้เป็นจุดที่หยุดยานพาหนะเพื่อทำการตรวจค้นโดย ปกตินั้นควรให้หยุดและตรวจค้นที่สถานี (Station) เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนหรือเหตุฉุกเฉิน อย่างยิ่งก็ให้สามารถหยุดตรวจค้นได้ทันที

ก. สถานที่ที่จะกำหนดให้เป็นสถานที่หยุดเพื่อทำการตรวจค้นยานพาหนะทางบก โดยปกติควรต้องมีการประกาศให้ประชาชนทราบ เป็นสถานที่ที่เปิดเผย และเป็นจุดที่มีประชาชนพลุกพล่าน เพื่อป้องกันมิให้เจ้าพนักงานทุจริต หรือป้องกันคนร้ายปลอมมาทำการตรวจค้น หรืออาจกำหนดให้มีจุดที่ให้นักงานขับรถหยุดเพื่อตรวจสอบการเสพสารเสพติด หรือพักยานพาหนะมิให้ขยับนานเกินไป เพื่อการช่วยคุ้มครองสังคม และเป็นการป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ หรืออาจให้สถานีตรวจสินค้าเพื่อทำการตรวจสินค้าที่ผิดกฎหมายด้วยก็ได้